

Siikasen loitsun »synkkä salo» ja »lieto meri».

Siikasen eli vihneen loitsussa, josta EINO TIKKANEN on kirjoittanut seminaaritutkimuksen ja jonka hän katsoo syntyneen Savossa,¹ esiintyy säkeitä, joiden selittäminen on tuottanut vaikeuksia. Sellaisia ovat varsinkin ne, joissa siikasta peloitellaan puhumalla synkästä salosta ja liedosta merestä. Lönnrot on tämän loitsun muistiinpannut Liperissä 1837 seuraavassa muodossa (VII, 3, 505):

Siikasen sinun nimesi,
 risun rihka, pellon pehku,
 kummun kultanen omena,
 haasiin halukäkönen!
 Alahtesi tuuli tuuli,
 päällihtesi päivä paisto.
 Salo synkkä eessäsi,
 meri lieto takanasi.
 Lyöte lietoon mereen,
 ele synkkään saloon,
 salo synkkä syytyvöhön,
 meri lieto liehtuvoon!
 Hyv on sinne männäksesi,
 paha siellä ollaksesi;
 kuin mänet, niin mätänät,
 kuin et mäne, niin paranet.

Arwidssonin ja Crohnsin Kiuruvedeltä 1819 saamassa toisinnossa puhutaan »punasestakin merestä» (VI, 1, 3668):

salo syngkä souttavana,
 takana meri punanen.

Samoin esim. Polénin Pohjois-Karjalasta muistiinpanemassa (VII, 3, 554; vrt. IX, 1, 984, 986):

Salo suur on vastassasi,
 eessäsi meri punanen.

Toisinaan mainitaan salon sijalla tai ohella myös »vuori» (esim. VII, 3, 586; vrt. 599, 601 sekä IX, 1, 960, 969, 973):

Eissäsi suuri vuori,
 takanas lieto meri.

¹ Tämän johdosta KAARLE KROHN (Suomalaiset syntyloitsut, s. 252 muist. 1) huomauttaa: »Yksityisen loitsun savolaisen syntyperän on ensimmäisenä osoittanut Eino Tikkanen Siikasen luvun tutkimuksessaan (s. 215).» Puheena oleva loitsu on kuitenkin muistiinpantu myös Pohjois-Hämeessä (IX, 4, 939—996) ja Satakunnassa (X, 1, 2286—88). Vrt. F. A. HÄSTESKO Länsisuomalainen loitsurunous, s. 61.

Yleisimmin tavataan näissä säkeissä toistensa rinnalla kuitenkin »synkkä salo» ja »lieto meri», niinkuin jokainen voi helposti todeta vai-
vautuessaan tarkastelemaan Savon ja Karjalan Siikasen loitsun toisin-
toja. Kysytään siis, mitä nämä sanat puheenaolevassa kohdassa oikeas-
taan tarkoittavat.

Eräässä siikasen syntyä esittävässä runossa sanotaan tosin niiden
ainesten, joista siikanen on syntynyt, pudonneen »lietohon merehen»
(Kaarle Krohn, Suomalaiset syntyloitsut, s. 215), mutta tämä meri ei
näytä olevan sama kuin se, josta loitsussa yleensä puhutaan. Liittämättä
tähän pitkiä säeluetteloja, jotka voivat lukijaa ikävystyttää, haluan
ensinnäkin huomauttaa, etteivät salo ja meri toistensa yhteydessä voi
loitsussamme tarkoittaa tiettyä maantieteellistä maisemaa, joka perus-
tuisi esim. vanhan perintätiedon tallettamiin tarinoihin. Ilmeisesti ne ovat
vain vertauksellisia sanontoja, jotka muistuttavat kansamme arvoituk-
sissa käytettyä kuvakieltä. Käsitykseni mukaan ne pyrkivät kuvaamaan
vain sitä ruumiin kohtaa, johon siikanen eli vihne on tunkeutunut. Sitä
osoittaa mielestäni mm. seuraava säkeistö, jonka Kaarle Krohn on muis-
tiinpannut Pohjois-Karjalassa (VII, 3. 576):

Siikanen sinun nimesi,
siikanen sinä iteki,
pihan rikka, pellon kukka,
akana alinomanen.
Hyöryläinen, pyöryläinen,
hyvä on sinne männäksesi,
paha siellä on ollaksesi,
käännny pois, paloote muuna.
Siellä on synkkä salo eissä,
meri lieto takanas.

Toisessa saman seudun toisinnossa sanotaan (VII, 3, 573):

Salo synkkä on eissäsi,
meri lieto takanasi,
ei sinua siellä tuuli tuuvita,
teällä sinuu tuuli tuuvittaa.

Kun vihne useinmiten osuu silmä ä n, voi »lieto meri» mielestäni
kuvastaa vetistyvää silmää ja »synkkä salo» silmäripsiä. Näin ymmär-
rettynä selittyvät esim. sellaiset säkeet kuin (VI, 1, 2623):

Synkkä salo eissä,
liko-lampi takanas,

joissa meren paikalla siis on »liko-lampi». Joskus sanotaan myös (VI,
1, 3677):

ves' lientä takana.

Sairaaseen silmään soveltuvat lisäksi säkeet (VI, 1, 3547; vrt. 3653, VII, 3, 565):

Synkkä salo sun eissäsi,
meren lieto takanasi,
synkkä salo sua syyhyttää,
meren lieto liekuttaa.

Samoin silmäripsiin soveltuvat sanat (VI, 1, 3625; vrt. 3629, 3632, 3682, VII, 3, 574):

vastahako o männäkseis,
myötäsuka tullakseis.

Ylemmän silmäluomen osaa taas saattaa kuvastaa »vuori» sanoissa (VII, 3, 555):

Salo synkkä, vuori vastas,
jossa vuori päälles vaipuu,
mäki musta mutjattaa.

Tai (VII, 3, 553):

Salo synkkä vastassasi,
vuori päälläsi voipuvi,
mäkimulta mutjahtavi.

Näin ollen ei Raamatun Punaista merta, vaan veristävää silmää tarkoittanevat myös sellaiset säkeet kuin (VII, 3569, vrt. 571, 584, 591):

Eissä on meri punainen,
takanas on selvä taivas,

jonka ensimmäistä säettä joskus vastaa (VII, 3, 597):

Eissä on meri verinen.

»Verimeren» kahden puolen toisinaan mainitut »kalliot» kuvastanevat silmäluomia (VI, 1, 3644, vrt. 3654):

Ver mer eessäs,
kalliot kahen puoles.

Vertailun vuoksi esitettäköön vielä erään karjalaisen toisinnon säkeet (VII, 3, 536):

Eessäs on synkkä salo,
takanas ver punane.

»Veri punanen» tai »meri verinen» voivat tietenkin tarkoittaa muuta-kin vihneen voittamaa, ärtynyttä ruumiinkohtaa (vrt. X, 1, 2287), mutta »synkkä salo», jolla oletan tarkoitetun silmäripsiä, näyttää viittaavan silmään.

Uno Harva.